

**CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ORAȘULUI ANTIC APULUM.
CERCETĂRI ARHEOLOGICE PREVENTIVE LA
ALBA IULIA – STR. DECEBAL, NR. 25, (JUD. ALBA)**

Marius Mihai CIUȚĂ

mariusciuta@yahoo.com

Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

***SUMMARY: CONTRIBUTIONS ON THE KNOWLEDGE OF THE ROMAN CITY OF APULUM.
RESCUE ARCHAEOLOGICAL RESEARCHES AT ALBA IULIA-DECEBAL STREET NO.25
(ALBA COUNTY).***

The present paper deal with the results of a rescue archaeological researches, developed in Alba Iulia-Decebal Street, No.25. The aim of the research was the liberating from archaeological materials the parcel where was planed to build apartments. The researches had revealed a house dating from roman times, with a lot of divides. The walls of house were made from river stones and cement (opus cementitum). One of the compartments had revealed a heating device very good preserved (hypocaust type). After the complete uncover of the heating device were revealed more than 77 pylons (pilae) made from bricks and also the floor of the house (opus signinum II). At the suggestion of patrimonies institution and of the National Commission of Archaeology, the monument discovered will be classified on the list of archaeological sites. Also, in the next future the monument will be restored and preserved like the legislation ask.

Despre viața urbană apulensă s-a scris foarte mult în ultimii 10 de ani, prezența aici, vreme de peste 165 de ani, a unui castru de legiune și a două orașe ce au avut, ambele, rangul de *colonia*, justificând numărul ridicat de studii, articole, monografii și lucrări de sinteză ce au văzut lumina tiparului¹. Ca urmare a acumulării de capital, care s-a concretizat în frecvente investiții edilitare ce au necesitat cercetări preventive și/sau de salvare, ultimii ani, au însemnat pentru cunoașterea locurii romane de aici o perioadă în care informațiile de ordin arheologic s-au înmulțit într-o manieră impresionantă, cel puțin din perspectiva lor cantitativă.

În ceea ce urmează, voi prezenta sub o formă primară, rezultatele unei cercetări arheologice preventive, desfășurate relativ recent, al cărei conținut vine să îmbogățească imaginea asupra locuirii romane de la Apulum, fie doar și prin implicațiile ce le va avea prin interpretările ulterioare.

În luna august a anului 2005, ca urmare a solicitării nr. 653 din 26. 08. 2005, venită din partea Direcției Județene de Cultură Culte și Patrimoniu Cultural Național Alba, mi-a fost înaintată documentația necesară pentru efectuarea descărcării de sarcină arheologică a două parcele aflate în intravilanul orașului Alba Iulia, strada Decebal nr. 25 (situată în zona Centrului Municipal), în vederea construirii unor „locuințe colective” (de fapt, 2 blocuri de locuințe familiale P + E + M), proiectul vizând o suprafață totală de aproximativ 526 m² teren construibil (295 m² + 231 m²), în baza certificatului de urbanism cu nr. 798/10. 08 din 2004, emis de primăria Municipiului Alba Iulia. Până la momentul debutului cercetărilor arheologice, terenul a fost ocupat de diverse construcții (case, spații anexe gospodărești, garaje și alte tipuri de amenajări specifice), demolate cu ocazia demarării lucrărilor la proiectatele blocuri de locuințe.

¹ *RepArhAb* 1995, p. 28 sqq.

Deoarece din arealul imediat învecinat și înconjurător al zonei respective erau cunoscute, sporadic din păcate, date legate de potențialul arheologic, în apropierea Centrului Orașului de Jos fiind sesizate anterior structuri arheologice deosebit de bogate, preponderent din epoca romană, epocă în care în acest areal s-a aflat, probabil, zona centrală a orașului Apulum² (*Colonia Nova Apulensis*), situația a necesitat efectuarea unei săpături de descărcare de sarcină arheologică (cercetări preventive).

Cercetările arheologice s-au efectuat în perioada 29 august – 16 septembrie 2005, în baza *Autorizației de Cercetare Preventivă* Nr. 303/2005, emisă de Direcția Monumente Istorice și Muzeu, din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor (la 29. 09. 2005).

Localizare (date topografice)

Zona supusă cercetării arheologice preventive se află zona central-estică a intravilanului orașului, pe terasa I (lunca) întinsă și joasă a Mureșului și a Ampoiului (la o altitudine relativă de 220 m față de Marea Neagră), cunoscută de localnici și sub numele *Subcetate*. Pentru o localizare mai exactă, punctul investigat de noi se află pe strada Decebal, nr. 25, la aproximativ 60 m. spre sud față de *Piața Consiliul Europei*; la 60 metrii vest - nord-vest de *Piața Națiunii* (considerată drept punctul central administrativ al orașului Alba Iulia, în mijlocul ei aflându-se statuia *Lupoiceei Capitoline*); la cca. 35-40 m spre nord de intersecția Străzii Decebal (fostă Doinei) cu Strada Mihai Viteazul (cea care coboară din *Cetate* prin *Porțile* fortificației bastionare austriece *Vauban*; la cca. 80 m spre nord-est de „Poarta I” a fortificației amintite; cca. 80 metri spre est de colțul (extremitatea) nord-estic al *Bastionului Sf. Capistrano*, aparținând aceleiași fortificații. Spre est, parcela se învecinează cu Leagănul de Copii, spre sud cu clădirea tipografiei ziarului Unirea, la nord cu Palatul Copiilor iar la vest cu str. Decebal (fig. 1).

Din punct de vedere topografic, în conformitate cu datele expertizei și a măsurătorilor efectuate din punctul de stație 100 (cu ajutorul aparatului THEO 020a în sistemul de proiecție Stereo `70), parcela aflată în proprietate prezintă următoarele date: extras funciar nr. 912; nr. topo (cadastral) 2003/2/1; 2004/2/1, Suprafață parcelă 1245 m², C.F. nr. 10708, nr. topo 2003/1/I; 2004/1/I; Sc = 63.70 m², C.F. nr. 10709, nr. topo. 2003/1/II; 2004/1/II, Sc = 102,24 m²., suprafața totală = 1410.94 m².

Terenul aflat în atenție are o formă relativ dreptunghiulară, cu laturile lungi orientate est-vest, este relativ plan, fără denivelări evidente, având totuși un unghi ușor al pantei, ce coboară dinspre vest spre est (dinspre șosea spre Leagănul de Copii), de cca. 10-15⁰ cu dimensiunea construibilă de aproximativ 600 mp. Ca vecini, menționăm: la nord Palatul Copiilor; la sud Tipografia ziarului Unirea, la est Leagănul de Copii, iar la vest, Strada Decebal, iar *vis-à-vis*, peste stradă, se află Spitalul de boli contagioase Alba.

Descărcarea de sarcină arheologică a vizat două parcele distincte, conform proiectelor anexate la dosar: *Parcela A*, cu dimensiunile de cca. 20 x 12 m, este orientată est-vest, situată în zona vestică a arealului (lângă Str. Decebal), în vreme ce *Parcela B*, cu dimensiunile 23,3 x 11,30 m de, este orientată nord-est – sud-vest și se află la extremitatea de est a parcelei (lângă Leagănul de Copii). Deoarece, conform proiectului, urmau a fi construite două blocuri de locuințe de dimensiuni relativ egale, am utilizat, convențional, în conformitate cu nomenclatorul deja existent, denumirile: *Parcela A*, pentru cea aflată la extremitatea vestică a terenului și *Parcela B* pentru cea estică. Studiul de față va aborda doar contextele arheologice relevate în *Parcela B*.

Cercetarea arheologică

Conform datelor deținute la momentul debutului cercetărilor, se bănuia faptul că în areal există șanse mari să existe depuneri de interes arheologic aparținând epocii romane, cel mai probabil structuri urbane specifice unei *colonia*, similare celor cercetate în mod repetat în secolul trecut, în zona aflată în imediata apropiere, situată pe terasa I-a a Mureșului, aflată sub castrul

² *Ibidem*. 29 sqq.

Legiunii a XIII-a Gemina³, spre est, (zona cunoscută ca fiind cea a „termelor romane”, a locuinței guvernatorului – str. Munteniei, etc.).

Documentarea prealabilă s-a concretizat prin studiul *Repertoriului arheologic al județului Alba*, a studiilor și articolelor publicate în diverse periodice, a rapoartelor realizate anterior în urma lucrărilor similare în arealul apropiat, dar și prin deplasarea (cercetarea de teren) în vederea familiarizării cu arealul și pozițiile descoperirilor anterioare, precizate de amintitul *Repertoriu*. Parcurgând bibliografia de specialitate, am constatat faptul că în zona aflată în imediata apropiere a Porții a I-a a fortificației bastionare Vauban, delimitată de vechiul glacis al ei, nu existau decât trimiteri sporadice asupra unor materiale descoperite fortuit, clădirile de secol XIX și XX aflate în jurul parcelei aflate în atenție nebeneficiind de cercetări preventive⁴.

Trebuie totuși să menționăm aici faptul că pe întreg arealul învecinat străzii Decebal (glacisul estic al fortificației austriece), ocupat de locuințe familiale și construcții edilitare, au fost efectuate descărcări de sarcină arheologică și supravegheri în anii 2000-2006, rezultatele lor dovedind existența unui strat consistent de depuneri, rezultat îndeosebi în urma activităților antropice recente (din epoca modernă – sec. XVIII-XIX și contemporană), dar și a fenomenelor naturale (depuneri aluvionare), anterioare epocii moderne, când Orașul de Jos a înregistrat frecvente inundații.

Tot, din informațiile similare anterioare reieșea faptul că sterilul de culoare gălbui-brună (*loess-oid*) apare destul de adânc (la cca. 3,5 - 4 m), stratul pedologic fiind compus, în special, din umpluturi recente, iar pânza de apă freatică apare (conform investigațiilor geologice) la o adâncime de cca. 3,60 – 4,50 m⁵. Din informațiile obținute, a rezultat faptul că în momentul distrugerii locuințelor dezafectate (anii 2003-2005) au fost descoperite, odată cu săparea fundațiilor dar și a subsolurilor tehnice, materiale arheologice constând îndeosebi din cărămizi și materiale de construcție.

La momentul deplasării la fața locului (26. 08. 2005), *Parcela B* aflată în atenția descărcării de sarcină arheologică era deja degajată de vechile construcții, rezultând o groapă dreptunghiulară cu o adâncime variabilă, de 1,5 – 2,5 m față de *nivelul 0*⁶. Nivelul actual de călcare, de la care s-a pornit la săparea gropii existente la acel moment, era aflat, la rândul său, la 0,8 m mai jos de nivelul străzii Decebal. Grosimea depunerilor antropice s-a dovedit a fi mult mai mare în arealul nord-estic (peste 3 m), aflat exact sub locuințele moderne recent dezafectate, în vreme ce în colțul opus, grosimea acestuia s-a dovedit a avea doar cca. 1 m. Planul inferior al suprafeței săpate, se oprea pe o depunere naturală uniformă, omogenă, de culoare galbenă, cu caracter *loess-oid*, nisipos, foarte ușor de confundat cu sterilul arheologic, atât de comun văii mijlocii a Mureșului.

Proprietarul procedase, anterior sosirii noastre, la executarea a trei șanțuri de mici dimensiuni, de cca. 3 x 0,80 m, care se adânceau în stratul galben amintit, cu cca. 1 – 1,5 m, oprindu-se într-un strat de culoare neagră (*humus-ul antic*), din care se distingeau fragmente de *tegulae* de certă proveniență romană. Această situație a fost cea care a determinat și strategia de abordare a cercetării arheologice.

În cadrul *Parcelii A*, aflată la extremitatea vestică, exista la momentul deplasării o locuință realizată din beton și cărămidă, construită în anii '90 ai secolului trecut, neterminată, aflată în curs de demolare de către actualul proprietar. Operațiunea de demolare a fost încheiată în data de 10. 09. 2005 (în decursul săpăturilor efectuate în cadrul *Parcelii B*), când s-a procedat, sub supraveghere, la adâncirea, utilizând tehnică mecanizată, cu cca. 0,90 m pe întreg perimetrul.

S-a procedat la o cercetare clasică, prin executarea de unități de control și informare stratigrafică, în scopul cunoașterii situației arheologice. Au fost practicate diferite unități de cercetare (secțiuni și suprafețe):

³ *Ibidem*.

⁴ Ori, în cazul în care au “beneficiat” de astfel de cercetări, rezultatele acestora nu au văzut lumina tiparului

⁵ Conform expertizei geologice anexate dosarului aflat în posesia noastră.

⁶ *Nivelul 0*, cel la care ne-am raportat în toate măsurătorile privind adâncimea planurilor și complexelor relevate, este cel corespunzător străzii Decebal. Suprafața adâncită rezultată în urma degajării vechilor construcții pornea de la cca. 0,80 – 1 m de sub *nivelul 0*.

S.I/2005, o secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 8 x 2 m, orientată est-vest, situată pe latura nord-vestică a *Parceleii B*.

S.II/2005, secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 10 x 2 m, orientată nord-sud, dispusă pe latura estică a *Parceleii B*.

S.III/2005, secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 12 x 2,5 m, orientată est-vest, dispusă pe zona sudică a *Parceleii B*.

S.IV/2005, suprafață, cu dimensiunile de 7 x 6 m, dispusă pe zona centrală a *Parceleii B*, cu martori de cca. 0,80 m între laturile de nord și SI și cea de est și S II.

*

S.I/2005, secțiunea de control și informare stratigrafică, lipită de latura nordică a parcelei B, a oferit primele repere stratigrafice. Cunoscută fiind situația în urma observării „șanțurilor” practicate anterior de proprietar, s-a procedat la îndepărtarea mecanică a depunerii naturale de culoare galbenă, loessoid-argiloase, (cu un excavator de mici dimensiuni, sub directă observație), până la atingerea stratului de sol negru, lutos, conținând materiale arheologice, destul de saturat de apă, situație ce „anunța” apropierea pânzei de apă freatică.

Primul nivel de săpare în solul negru (cu adâncimea de 2,10-2,30 m), s-a caracterizat prin prezența destul de bogată a materialului tegular de diferite tipuri, puternic fragmentat, în special în jumătatea estică a unității de cercetare. S-au remarcat trei fragmente de *tegula mammata*, prezența lor indicând posibila situare în apropiere a unei instalații de încălzire de tip *hypocaustum*. Materialul ceramic, deosebit de sărac și fragmentar, era de tip uzual (capace de vase, oale strachini, toarte de amfore etc.). Următorul nivel de săpare (2,30–2,50 m) a relevat, în caroul al 3-lea, un zid (Z1) orientat nord - nord-est – sud - sud-vest (cu ductul situat practic perpendicular pe orientarea secțiunii), realizat din piatră de râu, de diferite dimensiuni, dispusă în tehnica *opus incertum*, legată cu mortar (*opus cementitum*), având o lățime de cca. 55 cm. Partea superioară a zidului s-a dovedit a fi fost amenajată, îndreptată, nefiind exclusă placarea sa inițială cu cărămizi. Jumătatea estică a secțiunii, la nivelul acestui nivel de săpare, s-a caracterizat printr-o bogăție deosebită a materialului tegular, în comparație cu situația din jumătatea vestică, lipsită aproape total de materiale de acest gen, cu excepția zonei din imediata apropiere a zidului. Unele *tegulae* au fost păstrate *in situ*, deoarece intrau în profil sau erau legate cu mortar între ele.

Următorul nivel de săpare (2,50-2,75 m), mai deschis la culoare (dovedind o fază mai timpurie de locuire?), a relevat prezența, la baza sa, a pânzei de apă freatică, realitate care a împiedicat continuarea adâncirii în unitatea aceasta de cercetare. Zidul a fost surprins în elevație de cca. 0,60 m, fiind realizat în întregime din pietre de râu legate cu mortar care, în ciuda păstrării sale în mediul deosebit de umed al apropierei de pânza freatică, s-a păstrat deosebit de bine, dovedind o duritate și consistență deosebită. Jumătatea estică a secțiunii, delimitată de zidul din piatră de râu, a fost cea care a oferit materiale tegulare variate, inclusiv a unui element de pavaj din ceramică („pișcot”), de dimensiuni medii, dovedind posibilitatea prezenței în apropiere ei a unei construcții.

S.II/2005, secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 10 x 2m., orientată nord-sud, dispusă pe latura estică a *Parceleii B*. Ca și în cazul unității de cercetare anterioare, s-a procedat la îndepărtarea mecanică a depunerii naturale de culoare galbenă, loessoid-argiloase, până la atingerea stratului de sol negru, lutos. Primul nivel de săpătură a relevat, în caroul 4 (la o distanță de cca. 8 m distanță de capătul nordic al secțiunii și al *Parceleii B*), un nou zid (Z2), dispus aproximativ perpendicular pe ductul secțiunii, cu o lățime egală cu cea a Z1 (cca. 55 cm), realizat din aceleași materiale (piatră de râu legată cu mortar de foarte bună calitate).

În partea dinspre nord a secțiunii, de la acest nivel, s-au relevat o serie de cărămizi de formă pătrată, din poziționarea lor aliniată, la distanțe egale, reieșind faptul că avem de a face cu un sector al unui hipocaust, cărămizile surprinse (reprezentând limita superioară a stâlpilor – *pilae*) fiind aliniată în paralel cu secțiunea deschisă. S-a procedat la golirea, cu atenție, a pământului aflat între stâlpii *hypocaust*-ului. Spre nord, aliniamentul se încheia cu un alt zid, realizat din cărămidă (cu dimensiunile de cca 30 x 10 cm) legată cu mortar, foarte atent finisat, ușor lăsat spre sud,

perpendicular pe el pornind spre nord, alte două ziduri, unul similar din cărămidă iar altul din piatră de râu, delimitând o încăpere distinctă.

Au fost surprinși integral, *in situ*, 15 stâlpi, 5 rânduri pe axa nord-sud și 3 rânduri pe axa est-vest, la care se adaugă alții, surprinși parțial, în profilul vestic și cel estic. Starea de conservare a lor s-a dovedit a fi diferită de la caz la caz. Dacă unele se păstrează integral, cu toate cele cinci cărămizi de mici dimensiuni (18 x 18 cm), cu soclul și cărămida superioară de aceeași dimensiuni (27 x 27 cm) și chiar cu fragmente din cărămidă de mari dimensiuni (0,50 x 0,50 cm), aflate deasupra celor anterioare – situație sesizată îndeosebi în cazul celor surprinse în profilul de est – în cazul altora, se mai păstrau doar 2 sau trei cărămizi suprapuse. Stâlpii din preajma zidului din piatră de râu (Z2) erau prăbușite, rezultând un „covor” de cărămizi dispuse haotic, majoritatea păstrând urma mortarului care le-a ținut legate inițial sub forma stâlpilor de susținere a podelei. Am optat pentru păstrarea lor *in situ* fără a interveni în a „reconstitui” vechea lor dispunere. Soclurile stâlpilor de *hypocaustum* erau dispuse direct pe un stratul de *opus signinum I*, de culoare cărămizie (amestec de pietriș de râu cu sfărâmătură de cărămidă), deosebit de bine conservat.

Situația relevată în S.II, coroborată cu cea din S.I, au determinat deschiderea unei mari unități de cercetare, mai precis a unei suprafețe (SIV), a cărei dimensiune (7 x 6 m) a fost dictată de aproximarea locului în care se întâlnesc cele două ziduri din piatră de râu, bănuite a aparține unuia și aceluiași complex arhitectonic (funcțional).

În extremitatea sudică a secțiunii, dincolo de Z2, „în afara” compartimentului ce adăpostea *hypocaustum*-ul dar și în afara clădirii propriu-zise, a fost surprinsă o aglomerare masivă și haotică de *tegulae* și olane în stare fragmentară, abandonate (sau dărâmate), unele dintre ele prezentând urme de arsură și de lemn carbonizat, aspect ce demonstrează faptul că ne aflăm în arealul exterior al edificiului.

S.III/2005, secțiune de control și informare stratigrafică, cu dimensiunile de 12 x 2,5 m., orientată est-vest, dispusă pe întreaga latură sudică a *Parcelii B*, a fost practică pentru a releva succesiunile stratigrafice din zona cu cel mai subțire strat de umplură contemporană și în care depunerea de culoare galbenă părea să lipsească. La îndepărtarea mecanică a primului strat, cu o grosime de cca - 1,20 m, compus în special din depuneri menajere recente și mai vechi. La adâncimea de 2,50 m s-a conturat pe aproape întreaga suprafață a secțiunii o placă masivă din beton, care era prevăzută spre extremitatea ei sudică cu o pornire de zid de boltă în plin cintru (semicerc), specifică arhitecturii de secol XVIII-XIX. În imediata apropiere a capătului estic al secțiunii au fost surprinse două blocuri masive din calcar, ecarisate, cu urma șpițului și daltei, care delimitau placa de ciment. După calitatea betonului și modul de reutilizare a blocurilor de proveniență romană, bănuim că avem de a face cu subsolul (pivnița, beciul) unei clădiri de epocă austro-ungară sau chiar mai recentă, care a reutilizat materiale de construcție romane, recuperate, probabil, din imediata apropiere. La o verificare atentă a blocurilor de calcar, pe toate fețele, am constatat că nu existau urme de inscripții sau de ornamente decorative. Deoarece grosimea plăcii dovedea că structurile potențial arheologice fuseseră distruse, am procedat la abandonarea secțiunii, nu înainte de a aprecia dimensiunile ei în lățime, după unghiul de pornire al bolții, considerând că aceasta putea avea până la 5-6 metri.

S.IV/2005, suprafață cu dimensiunile de 7 x 6 m, dispusă pe zona central-nordică a *Parcelii B*, cu martori de cca. 0,80 m între laturile de nord și S.I respectiv cea de est și S.II (fig. 2), a fost deschisă pentru surprinderea integrală a instalației de încălzire și a clădirii ce a adăpostit-o. După îndepărtarea stratului galben *loessoid*, de cca. 1 m grosime, s-a procedat la adâncirea în complexul relevat imediat după adâncirea în stratul negru (2,20 - 2,40 m). Cele două ziduri au fost surprinse pe întreaga lor lungime, până la întâlnirea lor, locul de joncțiune fiind marcat de patru cărămizi care au precizat vinclul de întâlnire al zidurilor (fig. 3). A rezultat astfel o structură limitată de cele două ziduri perpendiculare (Z1 și Z2), surprinse astfel pe lungimi de cca. 8-9 metri liniari. Ambele ziduri se continuă spre nord (Z1) și spre est respectiv vest (Z2). În cadrul suprafeței a mai fost surprins încă un zid (Z3), perpendicular pe Z2, paralel cu Z1, aflat la cca 2,40 m spre est de Z1, ce delimitează, spre vest, încăperea cu *hypocaustum* (fig. 3). Realizat tot din piatră de râu și mortar, acesta a fost „vandalizat”, fiindu-i desprinse cărămizile din partea sa superioară, mortarul rămânând

însă pe alocuri, *in situ*, și păstrând amprenta cărămizilor. S-a confirmat astfel faptul că instalația de încălzire continua spre vest, pe o lungime de cca. 4 m. (inclusiv partea acoperită de martorul stratigrafic).

Încaperea cu *hypocaustum*, surprinsă incomplet (deoarece se continuă spre est, ieșind din limita proprietății), s-a dovedit astfel a avea o suprafață dreptunghiulară, cu laturile lungi orientate est-vest, de cca. 6 x 4 metri (cca 25 m²; fig. 4). La o aproximare primară, numărul pilelor conținute de această parte de *hypocaustum* este de cca. 77 pile (11 rânduri pe latura lungă și 7 pe latura scurtă) dintre acestea, cel puțin două au fost însă distruse în totalitate de o groapă (G1), surprinsă atât în SII cât și în colțul de nord-est al SIV, ce străpunge stratul galben de deasupra celui roman (fiind astfel încadrabilă cronologic unui complex modern sau chiar mai recent), oprindu-se pe *opus signinum I*, pe fundul ei păstrându-se o lentilă de culoare închisă din ceea ce pare a fi un material organic (lemn sau stof?) ce a suferit un proces de mineralizare sau semicarbonizare.

Și în cazul elementelor surprinse din instalație în suprafața IV, am înregistrat o deranjare a acestora în zonele marginale, din apropierea zidurilor, accentuată de un proces de tasare al podelei în zona sa centrală. Acest proces a fost cauzat fie de locuințele aflate exact deasupra sa, fie de prezența gropii G1. Tasarea este relevată de lăsarea în zona centrală a stratului de *opus signinum I* și de desprinderea sa efectivă de zid, precum și de lăsarea zidului 3, desprins și el de zidul 2. În cazul unor stâlpi sesizăm păstrarea lor impecabilă, cu „garnitura completă” de cărămizi, aflate deasupra coloanelor (pilelor), dar și unele incomplete, puternic afectate de păstrarea lor îndelungată în stratul de pământ îmbibat cu apă. De remarcat că unele din cărămizile mari, ce alcatuiau pardoseala încăperii (*suspensura*) păstrau încă mortarul (*opus signinum II*) cu care erau lipite de ziduri (în special Z3). În unele zone stâlpii s-au prăbușit, antrenându-i și pe alții, fiind lăsați „*in situ*”, în ciuda posibilității facile de reconstituire a lor. Printre cărămizile din podea, a fost descoperit și un element de pavaj, frecvente *tegulae mammatae*, puține fragmente ceramice (două vase parțial întregibile), semiolane, două piese metalice (o piesă circulară din bronz, cu funcționalitate nedeterminată și un fragment de cataramă din fier), fragmente dintr-un vas de sticlă etc. Unele cărămizi prezentau amprente de labe de câini, puternic apăsate în pasta moale a lor înainte de uscare și ardere.

Suprafața cercetată (săpată) sistematic în această parcelă a fost de aproximativ 100 m², la care se adaugă și sondajele suplimentare realizate pe ductul fundațiilor, la care s-a realizat supraveghere permanentă, cu o suprafață de peste 15 m². Practic, suprafața totală investigată a ajuns astfel la aproximativ 115 m². La aceasta se adaugă estimarea legată de placa de beton a pivniței surprinse în S.III, de cca. 30 m², astfel că suprafața poate ajunge la cca. 145 m².

Concluzii

Stratigrafia generală a perimetrului cercetat se prezintă astfel:

Considerând nivelul 0 ca fiind nivelul actual al străzii Decebal, unitățile de cercetare au fost practicate începând de la adâncimi de variaza între 1,50 și 2,50 m, reprezentând, în proporție majoritară, depuneri moderne și contemporane cu caracter edilitar. În unele locuri grosimea acestor depuneri depășește 2,5 m, ele pătrunzând adânc în stratul aluvionar *loessoid*, cu grosimi cuprinse între 0,5 – 1,5 m, aflat dedesubt, și chiar distrugând, în unele părți, nivelul de depuneri arheologice de epocă romană (arealul sudic al *Parcelii B*, unde au fost surprinse planșeul și pornirea de boltă a unui beci modern):

- -1,50 – 2,00 (-2,20) m, strat de depunere naturală, aluvionară, de culoare galbenă, lutos-nisipos, consistent, lipsit de materiale sau urme de intervenții antropice de natură arheologică, cu excepția unor gropi (alveolări) din nivelurile moderne;
- 2,20 – 2,40 (2,50) m, strat în general nederanjat de lucrările moderne, de culoare neagră-cenușie, ce conține materiale arheologice de epocă romană (în special material tegular, material faunistic etc.), în amestec cu materiale de construcție cu caracter menajer, dispus sub forma lentilelor (mortar, calcar și gresie pisată);

- 2,50 – 2,70 m strat de culoare neagră-cărămizie, bogat în materiale arheologice și complexe imobile (ziduri, hipocaust, etc.); afectat de pânza de apă freatică în diferite puncte.
- 2,80 - 3,00 m, pânză freatică, ce împiedică adâncirea (continuarea) cercetărilor.

În încheiere, avansăm și anumite considerații de ordin geo-morfologic și istoric. Se cunoaște faptul că în epoca antică un braț al râului Ampoi se vărsa în Mureș mult mai în aval decât o face la momentul actual, probabil undeva la nivelul sudic al cartierului Partoș. Este probabil ca traseul său să fi fost destul de aproape de perimetrul investigat de noi. În ultimă instanță, specificăm faptul că dacă observăm cu atenție planurile din secolele XVII-XVIII ale orașului Alba Iulia (ex. planul lui Giovanni Morandi Visconti, din 1711), vom constata că râul Ampoi, curgea la vremea respectivă în imediata apropiere a bazei (țâțânei) teraselor (delimitate de *Cetate* și *Dealul Furcilor*), întregul areal al *Centrului* Orașului de Jos al Albei Iulia (inclusiv strada Decebal), ca și cartierele Lipoveni și Maieri dar și din Partoș, care se află în lunca dreaptă a Ampoiului (actualmente a Mureșului), reprezentând caracterul unei lunci ușor inundabile până în anii '70 ai secolului trecut. Astfel, prezența stratului de depuneri argiloase loess-oide, de culoare galbenă, ce suprapune stratul cu depuneri arheologice, cu grosimi ce variază de la 0,50 la 1,50 m poate fi explicată prin frecvențele revărsări ale râurilor în discuție.

Din relatarea localnicilor, am aflat că la inundațiile din anii '70 ai sec. XX, apa a depășit înălțimea de peste 1,50 m în zonă (martori oculari afirmă că apa s-a oprit undeva în apropierea Porții a I-a a fortificației Vauban), în acest context, locuirile umane antice din acest perimetru fiind dificil de detectat pe cale arheologică (ele aflându-se în imediata apropiere a vechiului talveg – uluc – al râului amintit), fie și ca urmare a prezenței pânzei de apă freatică, ce apare la cca. 2,6 – 3 m adâncime. Zona cercetată face parte din glacisul fortificațiilor de pe terasa a II-a, depunerile pedologice rezultate în urma fenomenelor naturale de șiroire și eroziune, putând fi, la rândul lor, o posibilă explicație a depunerilor argiloase. Este normal în aceste condiții ca la baza terasei (țâțâna) interioare a Cetății, cele două milenii de viață urbanistică și fenomene naturale să fi dus la acumularea unui strat gros de depuneri, în structura căruia materialele surprinse, sporadice, să nu fie descoperite în poziție primară. Caracterul rulat și fragmentar al materialelor aflate în partea superioară a stratului de depuneri romane, precum și poziția lor, uneori lipsită de context, confirmă această realitate.

Nu excludem însă, în actualul stadiu al cercetărilor, posibilitatea ca stratul galben loessoid cu grosimi cuprinse între 1 și 2 m, deus deasupra humusului antic să fie rezultatul amplelor lucrări de amenajări efectuate la începutul secolului XVIII de către autoritățile austriece, odată cu construirea fortificației bastionare de tip Vauban (1714-1734), zona glacisului fiind astfel amenajată în scopuri defensive. Dimensiunile fortificației și faptul că astfel de construcții necesitau un volum de muncă imens, pot explica și o astfel de depunere antropică, în scopul nivelării zonei inundabile de la baza estică a fortificației⁷

Rezultatele cercetărilor arheologice de salvare din perimetrul proiectatelor construcții de locuințe colective, din Alba Iulia, Str. Decebal, nr. 25, dovedesc faptul că *Parcela B* se caracterizează prin depuneri caracterizate printr-un deosebit de sporit interes arheologic, cele existente, relevate de investigațiile sistematice efectuate, fiind cercetate și recuperate, integral⁸.

⁷ În luna mai au fost prelevate probe din depunerea loessoidă de către specialiști în pedologie de la Universitatea din Goteborg, în scopul elucidării provenienței naturale sau antropice a acestei acumulări, urmând ca rezultatele analizelor să ne parvină în cât mai scurt timp.

⁸ Motiv pentru care, în vederea eliberării *Avizului de Descărcare Arheologică*, la propunerile responsabililor de cercetare, Comisia Națională de Arheologie (întrunită în ședința din 22 septembrie 2005) a decis protejarea și restaurarea *in situ* a perimetrului ce conține edificiul de epocă romană, în special a încăperii cu *hypocaustum*, respectiv începerea demersurilor în vederea realizării proiectului (sau proiectelor) de restaurare și conservare a obiectivului și a modificării proiectului inițial și conceperea unui anou, care să aibă în vedere includerea ansamblului arheologic în cadrul unui subsol tehnic, vizitabil.

Avându-se în vedere primordialitatea protejării obiectivului, instituțiile abilitate au recomandat beneficiarului modificarea proiectului inițial al clădirii, într-o manieră care să înglobeze la subsolul tehnic al clădirii monumentul arheologic.

Având în vedere faptul că nivelul pânzei freatice este foarte ridicat (aflat în directă legătură cu nivelul hidrostatic al Mureșului), afectând direct edificiul și amenajările interioare, în cazul imposibilității unei conservări *in situ*⁹, sugerăm posibilitatea restrângerea perimetrului clădirii propuse de beneficiar, astfel încât vestigiile arheologice să nu fie distruse sau suprapuse de clădirea modernă.

Suntem convinși de faptul că implicațiile de natură arheologică pe care le ridică descoperirea acestui complex sunt de natură de a ridica noi întrebări asupra localizării și înțelegerii planimetriei structurilor urbane edilitare ale străvechiului Apulum, precum și asupra manierei de executare a viitoarelor cercetări preventive în cuprinsul Orașului de Jos al Alba Iuliei.

BIBLIOGRAFIE

RepArhAb 1995

****Repertoriul arheologic al județului Alba*, Alba Iulia, 1995.

LISTA ILUSTRĂȚILOR/ILLUSTRATIONS:

- Fig. 1. Localizarea punctului cu descoperiri arheologice, situat în imediata apropiere a Porții I a fortificației Vauban. The location of archaeological discoveries, which is situated nearby the First Gates of Vauban Fortification.
- Fig. 2. Detaliu din zona de sud-est a Suprafeței IV, cu stâlpii (*pilae*) *hypocaustului* surprinși în profil. Detail with south-east area of IV surface, with the *hypocaust* pylons revealed in the profile.
- Fig. 3. Zidul sudic (Z2), orientat est-vest, secvență din *hypocaustum* și zidul 3 (Z3), perpendicular pe primul (vedere dinspre est). The wall no.2 located east-west with a view from hypocaust and wall no.3, perpendicular on the Z 2 (from the east view).
- Fig. 4. Vedere generală asupra clădirii de epocă romană cu *hypocaustum* (vedere dinspre nord). The general view regard the roman house with the hypocaust device (from the north view).
- Fig. 5. Plan general al clădirii cu *hypocaustum*. General ground of the roman building with *hypocaustum* installation.
- Fig. 6. Detaliu al profilului estic al suprafeței IV/2005. The eastern profile, detail of the surface IV/2005.

⁹ La momentul conceperii studiului de față, specificăm faptul că datorită oricărei forme de protecție, monumentul se află într-o avansată fază de degradare, având de suferit, după un an de la dezvelire, o serie de degradări mecanice (provocate de martorii prăbușiți) precum și un puternic atac biologic (mușchi ce acoperă baza pilelor și *opus signinum* *l*), provocat de proximitatea nivelului de apă freatică.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

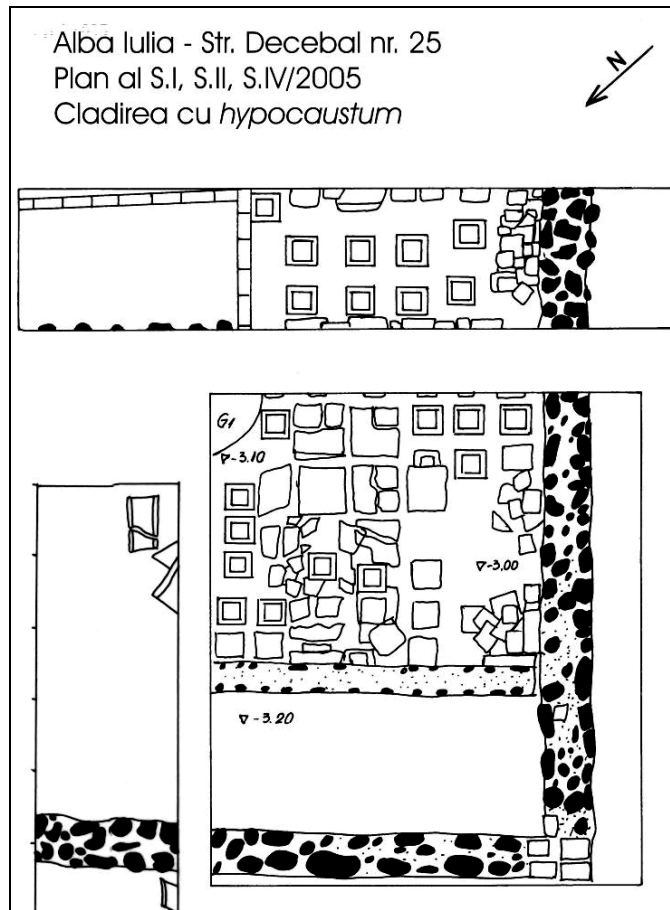

Fig. 5.

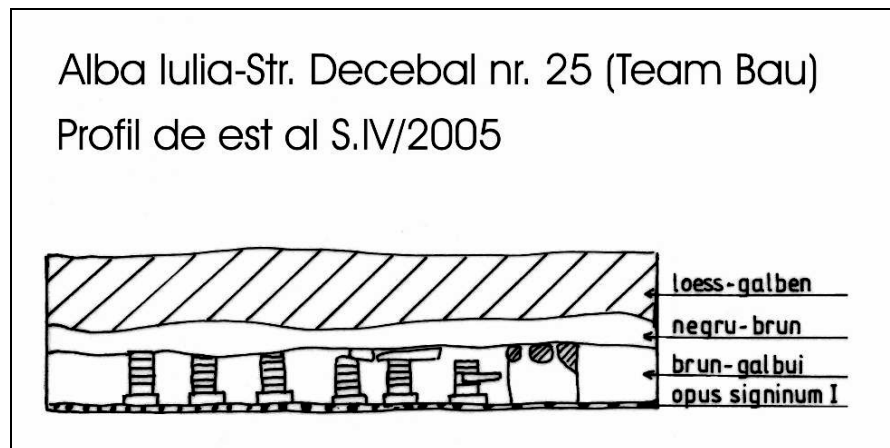

Fig. 6.